

ΕΝΟΤΗΤΑ Γ'

Γ.8 Η αλληγορία του σπηλαίου: Οι δεσμώτες ΠΛΑΤΩΝ, Πολιτεία, 514a-515c

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
Μετὰ ταῦτα δὴ, εἶπον, ἀπείκασον τοιούτῳ πάθει τὴν ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε περί καὶ ἀπαιδευσίας. Ἴδὲ γὰρ ἀνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ οἰκῇσιν σπηλαιώδει, ἀναπεπταμένην πρὸς τὸ φῶς τὴν εἴσοδον ἐχούσῃ μακρὰν παρὰ πᾶν τὸ σπήλαιον, ἐν ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ σκέλη καὶ τοὺς αὐχένους, ὥστε μένειν τε αὐτοὺς εἷς τε τὸ πρόσθεν μόνον ὄραν, κύκλῳ δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ ἀδυνάτους περιάγειν, φῶς δὲ αὐτοῖς πυρὸς ἄνωθεν καὶ πύρρῳθεν καόμενον ὁπίσθεν αὐτῶν, μεταξὺ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν δεσμωτῶν ἐπάνω ὁδόν, παρ' ἣν ἰδὲ τειχίον παρῳκοδομημένον, ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς πρὸ τῶν ἀνθρώπων πρόκειται τὰ παραφράγματα, ὑπὲρ ὧν τὰ θαύματα δεικνύουσιν. Ὅρῳ, ἔφη. Ὅρα τοίνυν παρὰ τοῦτο τὸ τειχίον φέροντας ἀνθρώπους σκεύη τε παντοδαπὰ ὑπερέχοντα τοῦ τειχίου καὶ ἀνδριάντας καὶ ἄλλα ζῶα λίθινά τε καὶ ξύλινα καὶ παντοῖα εἰργασμένα, οἷον εἰκὸς τοὺς μὲν φθεγγομένους, τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν παραφερόντων. Ἄτοπον, ἔφη, λέγεις εἰκόνα καὶ δεσμώτας	Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ λοιπόν, εἶπα, παράβαλε με τὴν ἀκόλουθη κατάσταση τῆ δικῆ μας φύσιν σχετικὰ με τὴν παιδεία καὶ τὴν ἀπαιδευσία. Φαντάσου δηλαδή (κάποιους) ἀνθρώπους τάχα μέσα σε υπόγεια κατοικία που ἔχει τὴ μορφή σπηλαίου, ἡ οποία ἔχει τὴν εἴσοδό της ἀνοιχτὴ πρὸς τὸ φῶς σε ὅλο τὸ μᾶκρος τοῦ σπηλαίου, (φαντάσου) νὰ βρίσκονται μέσα σ' αὐτὸ ἀπὸ παιδιά ἀλυσοδεμένοι καὶ στὰ πόδια καὶ στοὺς αὐχένους, ὥστε καὶ νὰ μένουν οἱ ἴδιοι (ἀκίνητοι) καὶ νὰ βλέπουν μόνον κατευθείαν μπροστά, καὶ νὰ μὴ μποροῦν νὰ στρέφουν τὰ κεφάλια τοὺς κυκλικά λόγω τῶν δεσμῶν· (φαντάσου) ἀπὸ ψηλά καὶ ἀπὸ μακριὰ νὰ φέγγει γι' αὐτοὺς μιὰ λάμψη ἀπὸ φωτιά πίσω τους, κι ἀνάμεσα στὴ φωτιά καὶ στοὺς δεσμώτες (φαντάσου νὰ ὑπάρχει) ψηλά ἑνὸς δρόμος, κοντὰ στὸν ὁποῖο νὰ ἔχει χτιστεῖ ἀπέναντί τοῦ ἑνὸς τειχίου, ὅπως ἀκριβῶς οἱ θαυματοποιοὶ τοποθετοῦν ἐμπρὸς τοὺς τὰ παραπετάσματα τῆς σκηνῆς, πάνω ἀπὸ τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν τὰ τεχνάσματά τους. Τὰ φαντάζομαι, εἶπε (ὁ Γλαῦκων). Φαντάσου λοιπόν ἀνθρώπους κατὰ μήκος αὐτοῦ τοῦ τειχίου νὰ μεταφέρουν κάθε εἶδους ἀντικείμενα που ξεπερνοῦν τὸ ὕψος τοῦ τειχίου, καὶ ἀγάλματα καὶ ἄλλα ὁμοιώματα λίθινα καὶ ξύλινα καὶ ἀπὸ κάθε υλικοῦ κατασκευασμένα, καὶ, ὅπως εἶναι φυσικό, ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς που τὰ κρατοῦν καὶ τὰ παρουσιάζουν ἀπὸ μακριὰ νὰ μιλοῦν, ἐνῶ ἄλλοι νὰ σωπαίνουν. Παράξενη εἰκόνα ἀναφέρεις, εἶπε, καὶ

ἀτόπους. Ὅμοιους ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ· τοὺς γὰρ τοιοῦτους πρῶτον μὲν ἑαυτῶν τε καὶ ἀλλήλων οἶει ἅν τι ἑωρακέναι ἄλλο πλὴν τὰς σκιάς τὰς ὑπὸ τοῦ πυρὸς εἰς τὸ καταντικρὺ αὐτῶν τοῦ σπηλαίου προσπιπτούσας; Πῶς γάρ, ἔφη, εἰ ἀκινήτους γε τὰς κεφαλὰς ἔχειν ἠναγκασμένοι εἶεν διὰ βίου; Τί δὲ τῶν παραφερομένων; οὐ ταῦτόν τοῦτο; Τί μήν; Εἰ οὖν διαλέγεσθαι οἰοί τ' εἶεν πρὸς ἀλλήλους, οὐ ταῦτα ἡγῇ ἂν τὰ ὄντα αὐτοὺς νομίζειν ἄπερ ὁρῶεν; Ἀνάγκη. Τί δ' εἰ καὶ ἡχῶ τὸ δεσμωτήριον ἐκ τοῦ καταντικρὺ ἔχοι; ὁπότε τις τῶν παριόντων φθέγγεται, οἶει ἂν ἄλλο τι αὐτοὺς ἡγεῖσθαι τὸ φθεγγόμενον ἢ τὴν παριοῦσαν σκιάν; Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Παντάπασι δὴ, ἦν δ' ἐγώ, οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἂν ἄλλο τι νομίζοιεν τὸ ἀληθὲς ἢ τὰς τῶν σκευαστῶν σκιάς. Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη.	παράξενους δεσμώτες. Ὅμοιους με ἐμάς, εἶπα ἐγώ. Γιατί πρῶτα πρῶτα θα μπορούσαν αυτοί (οἱ δεσμώτες) νὰ ἔχουν δεῖ, ἐκτός ἀπὸ τὸν εαυτό τους καὶ τοὺς διπλανοὺς τους, τίποτε ἄλλο πέρα ἀπὸ τὶς σκιές που ρίχνει τὸ φῶς στον ἀντικρινὸ τους τοῖχο τῆς σπηλιάς; Μὰ πῶς θὰ ἦταν δυνατόν, εἶπε, αφοῦ εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ἔχουν ἀκίνητο τὸ κεφάλι τους σὲ ὅλη τους τὴ ζωὴ; Καὶ με τὰ πράγματα που περνοῦν μπροστὰ στο τειχάκι; Δε γίνεται τὸ ἴδιο; Τι ἄλλο βέβαια; Εἰάν λοιπὸν εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ συνομιλοῦν μεταξύ τους, δε νομίζεις ὅτι θὰ πίστευαν πῶς αὐτὰ γιὰ τὰ οποῖα μιλοῦν δεν εἶναι παρά αὐτὰ (οἱ σκιές) που ἐβλεπαν νὰ περνοῦν ἀπὸ μπροστὰ τους; Ἀναγκαστικά. Κι ἀν στο δεσμωτήριο ἐρχόταν καὶ ἀντίλαλος ἀπὸ τὸν ἀντικρινὸ τοῖχο; Ὅποτε μιλούσε κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς που περνοῦσαν πίσω τους, φαντάζεσαι ὅτι οἱ δεσμώτες θὰ πίστευαν ὅτι ἡ φωνὴ βγαίνει ἀπὸ κάτι ἄλλο ἢ ἀπὸ τὴ σκιά που θὰ περνοῦσε ἀπὸ μπροστὰ τους; Μὰ τὸν Δία, εἶπε, ὅχι (=δε φαντάζομαι πῶς θὰ πίστευαν ὅτι βγαίνει ἀπὸ κάτι ἄλλο). Ἀσφαλῶς λοιπὸν, εἶπα ἐγώ, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δεν θὰ πίστευαν γιὰ ἀληθινὸ τίποτε ἄλλο παρά μονάχα τὶς σκιές τῶν κατασκευασμάτων. Ὅπωςδήποτε, εἶπε.
---	---

ΣΥΝΤΟΜΗ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Εισαγωγικά

Σύνδεση με τα προηγούμενα

Θέμα της **Πολιτείας** εἶναι ἡ φύση τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδικίας. Γιὰ νὰ διερευνηθεῖ αὐτὸ τὸ περίπλοκο πρόβλημα, ὁ Σωκράτης προτείνει νὰ τὸ ἐξετάσουν στο ἐρύτερο πλαίσιο μιᾶς ιδεώδους πόλης – κράτους.

Ἡ **ἀλληγορία τοῦ σπηλαίου** εἰσάγεται στο διάλογο στο πλαίσιο τῆς ἐξέτασης τῆς ἐκπαίδευσης τῶν *φυλάκων*. Ἐχει γίνει ἤδη συζήτηση γιὰ τὸ Ἀγαθὸ καὶ γιὰ τὸ ὅτι οἱ φιλόσοφοι εἶναι οἱ πιο κατάλληλοι νὰ κυβερνοῦν.

Ερμηνευτικὴ ἀνάλυση:

► Μετὰ ταῦτα δὴ, εἶπον, ἀπέικασον τοιοῦτῳ πάθει τὴν ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε περὶ καὶ ἀπαιδευσίας: Ὁ Σωκράτης ξεκινᾷ νὰ

διηγείται την αλληγορία του σπηλαίου, η οποία έχει ως θέμα την επίδραση της παιδείας στους ανθρώπους.

► **Ἴδὲ γὰρ ἀνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ οἰκήσει σπηλαιώδει, ἀναπεπταμένην πρὸς τὸ φῶς τὴν εἴσοδον ἔχούσῃ μακρὰν παρὰ πᾶν τὸ σπήλαιον, ἐν ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ σκέλη καὶ τοὺς ἀχένας, ὥστε μένειν τε αὐτοὺς εἰς τε τὸ πρόσθεν μόνον ὁρᾶν, κύκλῳ δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ ἀδυνάτους περιάγειν, φῶς δὲ αὐτοῖς πυρὸς ἄνωθεν καὶ πόρρωθεν καόμενον ὀπισθεν αὐτῶν:**

Στην εικόνα του σπηλαίου είναι έκδηλα τα στοιχεία του εγκλεισμού: οι δεσμώτες διαβιώνουν από την παιδική τους ηλικία στη σπηλιά, με δεμένα τα χέρια και τον αυχένα, και βλέπουν διαρκώς τις σκιές που φωτίζονται στον τοίχο απέναντί τους από το φως της φωτιάς.

► **μεταξὺ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν δεσμωτῶν ἐπάνω ὁδόν, παρ' ἣν ἰδὲ τειχίου παρῳκοδομημένον, ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς πρὸ τῶν ἀνθρώπων πρόκειται τὰ παραφράγματα, ὑπὲρ ὧν τὰ θαύματα δεικνύασιν. Ὅρῳ, ἔφη. Ὅρα τοῖνυν παρὰ τοῦτο τὸ τειχίου φέροντας ἀνθρώπους σκεύη τε παντοδαπὰ ὑπερέχοντα τοῦ τειχίου καὶ ἀνδριάντας καὶ ἄλλα ζῶα λίθινά τε καὶ ξύλινα καὶ παντοῖα εἰργασμένα, οἷον εἰκὸς τοὺς μὲν φθεγγομένους, τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν παραφερόντων:**

Οι σκιές προέρχονται από σκεύη που κρατούν άνθρωποι οι οποίοι βρίσκονται πίσω από ένα τειχίο. Τα σκεύη προεξέχουν και, καθώς κινούνται παράλληλα με το τειχίο, διαγράφονται οι σκιές τους στον τοίχο του σπηλαίου που βρίσκεται απέναντι από τους δεσμώτες. Αυτοί νομίζουν πως οι σκιές είναι πραγματικά όντα, τα οποία κινούνται.

► **Ἄτοπον, ἔφη, λέγεις εἰκόνα καὶ δεσμώτας ἀτόπους. Ὅμοιους ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ:** Ο Σωκράτης παραλληλίζει το σπήλαιο με την ανθρώπινη πολιτική κοινωνία, όπως αυτή της εποχής τους, με την ανθρώπινη κατάσταση γενικότερα.

► **τοὺς γὰρ τοιούτους πρῶτον μὲν ἑαυτῶν τε καὶ ἀλλήλων οἶει ἂν τι ἑωρακέναι ἄλλο πλὴν τὰς σκιάς τὰς ὑπὸ τοῦ πυρὸς εἰς τὸ καταντικρὺ αὐτῶν τοῦ σπηλαίου προσπιπτούσας; Πῶς γάρ, ἔφη, εἰ ἀκινήτους γε τὰς κεφαλὰς ἔχειν ἡναγκασμένοι εἶεν διὰ βίου; Τί δὲ τῶν παραφερομένων; οὐ ταύτων τοῦτο; Τί μήν;**

Οι δεσμώτες σε όλη τη ζωή τους δεν έχουν δει τίποτε άλλο παρά τους εαυτούς τους, τους διπλανούς τους και τις σκιές.

► **Εἰ οὖν διαλέγεσθαι οἰοί τ' εἶεν πρὸς ἀλλήλους, οὐ ταῦτα ἡγῆ ἂν τὰ ὄντα αὐτοὺς νομίζειν ἅπερ ὁρῶεν; Ἀνάγκη:**

Εάν οι δεσμώτες μπορούσαν να συνομιλούν, θα έδιναν ονόματα στις σκιές και θα πίστευαν ότι τα ονόματα αυτά αναφέρονται στις σκιές που βλέπουν μπροστά τους και όχι σε κάτι άλλο. Δηλαδή, θα πίστευαν ότι οι σκιές είναι τα πραγματικά όντα.

► **Τί δ' εἰ καὶ ἡχῶ τὸ δεσμωτήριον ἐκ τοῦ καταντικρὺ ἔχοι; ὁπότε τις τῶν παριόντων φθέγγαιτο, οἶει ἂν ἄλλο τι αὐτοὺς ἡγεῖσθαι τὸ φθεγγόμενον ἢ τὴν παριοῦσαν σκιάν; Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη.**

Αν αυτοί που κρατούν τα ομοιώματα μιλούν, τότε οι δεσμώτες θα νομίζουν πως οι φωνές προέρχονται από τις σκιές.

► **Παντάπασι δὴ, ἦν δ' ἐγώ, οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἂν ἄλλο τι νομίζοιεν τὸ ἀληθές ἢ τὰς τῶν σκευαστῶν σκιάς. Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη.**

Τελικά για τους δεσμώτες τα μόνα πραγματικά όντα είναι οι σκιές των ομοιωμάτων.

Οι συμβολισμοί της αλληγορίας του σπηλαίου (συνολικά)

- Το σπήλαιο συμβολίζει τον αισθητό κόσμο.
- Οι δεσμώτες συμβολίζουν τους απαίδευτους ανθρώπους.
- Τα δεσμά συμβολίζουν τις αισθήσεις.
- Οι σκιές συμβολίζουν τα δεδομένα των αισθήσεων.
- Τα σκεύη, που είναι ομοιώματα / είδωλα των πραγματικών όντων, τα οποία βρίσκονται στον κόσμο έξω από το σπήλαιο συμβολίζουν τα αντικείμενα του αισθητού κόσμου.
- Ο φωτεινός κόσμος έξω από το σπήλαιο συμβολίζει τον κόσμο των Ιδεών.

Οι παρακάτω συμβολισμοί προκύπτουν από τη συνέχεια της αλληγορίας:

- Τα όντα του φωτεινού κόσμου συμβολίζουν τις Ιδέες.
- Το φως του ήλιου συμβολίζει την Ιδέα του Αγαθού.
- Η άνοδος προς την έξοδο του σπηλαίου συμβολίζει την παιδεία, που αποτελεί την πορεία από τον αισθητό στον νοητό κόσμο.
- Η κάθοδος των απελευθρωμένων δεσμωτών μέσα στο σπήλαιο συμβολίζει την ανάμειξη των φιλοσόφων με την ενεργό πολιτική.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Ο Σωκράτης συνεχίζει να αφηγείται σε κάποιον ανώνυμο φίλο του τα όσα συζητήθηκαν την προηγούμενη μέρα στο σπίτι του Κέφαλου για τη λειτουργία της δικαιοσύνης στο πλαίσιο της ιδεώδους πολιτείας. Έχει προηγηθεί στη συζήτηση η αναφορά στις γενικές αρχές οργάνωσης της ιδεώδους πολιτείας, στους φύλακες και την εκπαίδευσή τους, στη δικαιοσύνη και τη λειτουργία της, στην οικογένεια και στις σχέσεις των δύο φύλων. Η συζήτηση έχει φτάσει στους φιλοσόφους και στη δυνατότητά τους να κυβερνήσουν την ιδεώδη πολιτεία. Στο τελευταίο τμήμα πριν από την αλληγορία του σπηλαίου γίνεται λόγος για την ιδέα του Αγαθού ως ύψιστου σκοπού της γνώσης, και τους τέσσερις αναβαθμούς της γνώσης.

Αμέσως μετά ακολουθεί η **αλληγορία του σπηλαίου** (514a-517c), με την οποία επιχειρείται να αναδειχτεί η σημασία του να αναλάβουν τη διακυβέρνηση της πολιτείας οι φιλόσοφοι. Η φιλοσοφική συζήτηση στρέφεται στην αναλυτική παρουσίαση των φιλοσόφων – βασιλέων, ώστε ναδειχθεί ότι οι πλέον ενδεδειγμένοι άρχοντες είναι μόνο οι σωστά πεπαιδευμένοι, οι φιλόσοφοι, και ότι μόνο χάρη στη διακυβέρνησή τους μπορεί να επιτευχθεί ο ύψιστος στόχος της ιδανικής πολιτείας, η ευδαιμονία όλων. Ο αλληγορικός μύθος του σπηλαίου αναφέρεται στην επίδραση που ασκεί η παιδεία στην ανθρώπινη φύση και ειδικότερα στις «βέλτιστες φύσεις», σε αυτές που είναι ικανές να δεχτούν την άριστη παιδεία και να εξελιχθούν σε φιλοσόφους – βασιλείς. Σχηματικά η αλληγορία του σπηλαίου θα μπορούσε να παρασταθεί ως εξής:

Η αλληγορία του σπηλαίου

A. 514a-515c: Οι αλυσοδεμένοι δεσμώτες στο βάθος της σπηλιάς. Οι σκιές και οι ήχοι.

Οι αναβαθμοί της γνώσης

Δόξα: Η εμπιστοσύνη του υποκειμένου στα δεδομένα των αισθήσεων και ο απατηλός τους χαρακτήρας.

B. 515c-e: Ο αλυσοδεμένος δεσμώτης απελευθερώνεται από τα δεσμά του, ανεβαίνει εντός της σπηλιάς και αντικρίζει την πραγματικότητα στο άνω μέρος της μέσω της λάμψης της τεχνητής φωτιάς.

Γ. 515e-515b: Ο απελευθερωμένος δεσμώτης εξέρχεται από τη σπηλιά και αντικρίζει τον κόσμο εκτός της σπηλιάς, την πραγματικότητα μέσω του φωτός του ήλιου.

Δ. 516b-d: Ο απελευθερωμένος δεσμώτης αντικρίζει τον ίδιο τον ήλιο, το σύμβολο του Αγαθού.

E. 516d-517c: Ο απελευθερωμένος δεσμώτης απέναντι στον κόσμο της σπηλιάς και των δεσμοτών. Η κάθοδος του απελευθερωμένου δεσμώτη στη σπηλιά.

Πίστις: Η εμπιστοσύνη του υποκειμένου στην ίδια την αίσθηση.

Διάνοια: Η δυνατότητα του υποκειμένου να προβαίνει σε λογικές διεργασίες μέσω των δεδομένων της εποπτείας του.

Νόησις: Η δυνατότητα του υποκειμένου να κατανοεί τον κόσμο μέσω της διαλεκτικής, μέσω του καθαρού λόγου.

Γνώση και Πράξη: Η αναγκαιότητα σύζευξης γνώσης και πράξης για την πολιτική κοινωνία.

► Μετὰ ταῦτα δὴ , εἶπον

Ὅπως και σε άλλους διαλόγους, ο Πλάτωνας βάζει τον Σωκράτη να αναδιηγείται τη συζήτηση που έγινε την προηγούμενη μέρα σε κάποιον άγνωστο φίλο του που τυχαία συνάντησε. Όλο το περιεχόμενο της Πολιτείας έχει τη μορφή μιας αυτοτελούς αφήγησης της μακράς συζήτησης που ξεκίνησε το προηγούμενο δειλινό στο σπίτι του Κέφαλου μεταξύ του Σωκράτη και των παρευρισκομένων σε αυτό. Η χρήση του ρήματος **εἶπον** στην προκειμένη περίπτωση, που εναλλάσσεται με το **ἦν δ' ἐγώ**, καταδεικνύει ότι πρόκειται για μια αναδιήγηση του διαλόγου σε ένα άλλο πρόσωπο και αναφέρεται στον ίδιο τον Σωκράτη. Για τη συμμετοχή στον διάλογο των άλλων προσώπων και τη διάκριση των διαλογικών μερών γίνεται χρήση του τρίτου ενικού προσώπου (**ἔφη, ἦ δ' ὅς**), ενώ ταυτόχρονα κατονομάζεται και το πρόσωπο που μιλά. Το πρόσωπο στο οποίο ο Σωκράτης μεταφέρει τον διάλογο δεν κατονομάζεται σε κανένα σημείο της αφήγησης.

Ο Σωκράτης και ο Γλαύκωνας, ο μεγαλύτερος αδελφός του Πλάτωνα, είχαν κατεβεί στον Πειραιά για να παρακολουθήσουν τη γιορτή της Βενδίδας, μιας θρακικής θεότητας που ταυτιζόταν με την Άρτεμη, η οποία θα τελούνταν τότε για πρώτη φορά. Κατά την επιστροφή τους αποδέχτηκαν την πρόταση του Πολέμαρχου, του γιου του πλούσιου και προχωρημένης ηλικίας πια Κέφαλου, να σταματήσουν στο σπίτι του, να δειπνήσουν και να παρακολουθήσουν και την έφιππη λαμπαδηδρομία που θα γινόταν το βράδυ προς τιμή της θεάς. Μετά το δείπνο, εκείνο το καλοκαιρινό δειλινό, ακολούθησε μια συζήτηση, στην οποία πήραν μέρος ο Κέφαλος (πατέρας και του ρήτορα Λυσία), ο μεγαλύτερος γιος του, ο Πολέμαρχος, ο σοφιστής Θρασύμαχος, τον οποίο ο Πλάτωνας θεωρούσε ως τον σημαντικότερο σοφιστή της εποχής του για την επίδρασή του στον πολιτικό βίο –τον οποίο και ο Αριστοτέλης εκτιμούσε για τη συμβολή του στην εξέλιξη της ρητορικής–, ο Κλειτοφώντας, οπαδός του σοφιστή Θρασύμαχου, οι δύο μεγαλύτεροι αδελφοί του Πλάτωνα, ο Γλαύκωνας και ο Αδείμαντος, και φυσικά ο Σωκράτης. Από το δεύτερο βιβλίο

και ως το τέλος της συζήτησης οι κύριοι συζητητές είναι ο Σωκράτης, ο Γλαύκωνας και ο Αδείμαντος. Παρακολουθούσαν επίσης τη συζήτηση, χωρίς όμως να συμμετέχουν, ο Λυσίας, ο Ευθύδημος, ο Χαρμαντίδης και ο Νικήρατος. Την επόμενη ημέρα, λοιπόν, ο Σωκράτης αναδιηγείται τη συζήτηση αυτή σε κάποιον φίλο του αρχίζοντας με τη φράση: Κατέβην χθές εις Πειραιᾶ μετὰ Γλαύκωνος τοῦ Ἀρίστωνος...

► ἀπείκασον τοιούτῳ πάθει

Το ρήμα **ἀπείκάζω** σημαίνει απομιμούμαι, απεικονίζω, παρουσιάζω μέσα από μια παραβολή, παρουσιάζω μέσα από μια σύγκριση, παριστάνω. Με τη χρήση του συγκεκριμένου ρήματος στην αρχή της αφήγησης, που είναι γνωστή και ως «ο (πλατωνικός) μύθος του σπηλαίου», σηματοδοτείται η έναρξη ενός λόγου αλληγορικού. Η **αλληγορία** είναι ένας εκφραστικός τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας άλλα λέει και άλλα εννοεί. Στην περίπτωση της αλληγορίας η παρομοίωση ή η μεταφορά δεν περιορίζεται μόνο σε μια έννοια ή φράση, αλλά εκτείνεται σε ένα μεγαλύτερο νοηματικό τμήμα του κειμένου ή σε μια ενότητα ή ακόμα και σε ολόκληρο το έργο. Πρόκειται συνεπώς για μια συνεχή μεταφορά ή παρομοίωση. Στην αλληγορία λοιπόν όσα λέγονται έχουν και ένα άλλο επίπεδο σημασιών· οι λέξεις, οι έννοιες και οι περιγραφές έχουν, πέρα από την κυριολεκτική τους, μια **συμβολική** κυρίως σημασία. **Ο Πλάτωνας χρησιμοποιεί την αλληγορία είτε για να κάνει πιο κατανοητές δύσκολες φιλοσοφικές έννοιες είτε για να προσεγγίσει και να στηρίξει απόψεις που δεν μπορούν να αποδειχτούν με τη διαλεκτική είτε για να προσελκύσει την προσοχή και το ενδιαφέρον των αναγνωστών. Επομένως η αξία της είναι διδακτική και όχι αποδεικτική.** Πρόκειται για έναν **αναλογικό συλλογισμό**, με τον οποίο ο φιλόσοφος εξηγεί πώς βλέπει τον κόσμο και όχι πώς αιτιολογεί την κατάσταση του κόσμου.

Η αλληγορία του σπηλαίου, όπως αναπτύσσεται στην αρχή του 7ου βιβλίου της Πολιτείας, αναφέρεται στην επίδραση που ασκεί η παιδεία στην ανθρώπινη φύση, στην υποχρέωση που έχει ο ορθώς πεπαιδευμένος, δηλαδή ο φιλόσοφος, να φωτίσει τους συνανθρώπους του, αλλά και γενικότερα στην αντίθεση ανάμεσα στον κόσμο που συλλαμβάνουμε με τις αισθήσεις μας και στον κόσμο της νόησης. Με την **προτροπή που εκφράζει το ρήμα ἀπείκασον**, ο Σωκράτης μάς εισάγει στην παρομοίωση ή στη μεταφορά του σπηλαίου, όπου παριστάνεται ο κόσμος με σπηλιά και οι άνθρωποι με δεσμώτες.

Μύθος ή αλληγορία;

Στην προβληματική των μελετητών του πλατωνικού έργου υπάρχει μια διχογνωμία για το αν η αφήγηση του Σωκράτη παραπέμπει σε μύθο ή αλληγορία. Η συγκεκριμένη αφήγηση κατ' αρχάς διαθέτει κάποια βασικά γνωρίσματα του μύθου: το υπερφυσικό και εξωπραγματικό στοιχείο, τη δράση και την κυριαρχία της φαντασίας. Ωστόσο παρουσιάζει και μια έντονη σύνδεση των στοιχείων της αφήγησης με άλλα που εννοούνται και υποδηλώνονται, παραπέμποντας στο είδος της αλληγορίας. Υπάρχει επίσης και μια αμφισβήτηση για τη λειτουργική αξία της ένταξης τέτοιων αφηγήσεων στο φιλοσοφικό έργο του Πλάτωνα, η οποία ξεκίνησε τον 19ο αιώνα από τον μαθηματικό Louis Couturat· ο Couturat πρότεινε να εξοβελιστούν από τα πλατωνικά κείμενα τέτοιες αφηγήσεις, μυθοπλασίες και λαϊκές προλήψεις, χαρακτηρίζοντάς τις ως ποιητικά παιχνιδίσματα, ανάξια του φιλοσόφου των

Ιδεών, προορισμένα να αποκοιμίζουν το νήπιο που φωλιάζει μέσα μας. Σημάδι αδυναμίας χαρακτηρίζει τις μυθικές αφηγήσεις του Πλάτωνα και ο ιστορικός της φιλοσοφίας Eduard Zeller. Η αντίθετη άποψη των μελετητών εκφράζεται κυρίως με τον Perceval Frutiger, ο οποίος πρότεινε να διακριθούν οι «πλατωνικοί μύθοι» σε αλληγορίες και μύθους γενεσιολογικούς και παραεπιστημονικούς με βάση τρία κριτήρια:

1. Η αλληγορία αποτυπώνει μια κατάσταση, σαν ένας ακινητοποιημένος παραστατικός πίνακας, όπου τίποτα δεν εξελίσσεται και όλα είναι εξαρχής δεδομένα. Ο μύθος, αντίθετα, έχει εξέλιξη και δυναμική διάσταση, εντός του δεν περιγράφεται απλώς μια κατάσταση αλλά εκτίθεται επίσης μια ιστορία και συναρμολογείται μια αλληλουχία συμβάντων.

2. Η αλληγορία παρουσιάζει τυπικές ανθρώπινες καταστάσεις και, όπως η παραβολή, έχει την αξία μιας γενικότητας. Ο μύθος παρουσιάζει δρώντα πρόσωπα και τη δράση στην εξέλιξή της, με εξατομικευμένο τρόπο σε συγκεκριμένο χρόνο και τόπο.

3. Η αλληγορία παρέχει σαφείς ενδείξεις ώστε να οδηγηθούμε απρόσκοπτα στο αυθεντικό της νόημα, και ο συγγραφέας μάς κατευθύνει ώστε να αποκωδικοποιήσουμε τους συμβολισμούς που χρησιμοποιεί. Ο μύθος κρατά συγκεκαλυμμένο το διδακτικό του νόημα και ο συγγραφέας περιορίζεται σε κάποια σημεία σε έμμεσες υποδηλώσεις.

Ο Frutiger κατέληξε στο συμπέρασμα πως οι αλληγορίες δεν είναι παρά απλές παρομοιώσεις, εικόνες, αναλογικές απεικονίσεις, που δε δικαιολογείται να εξομοιώνονται με τους μύθους, και πολλοί μελετητές έκτοτε χρησιμοποιούν τον χαρακτηρισμό αλληγορία για την απεικόνιση του σπηλαίου του Πλάτωνα.

Ο Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλος θεωρεί τον πλατωνικό μύθο μια αυθύπαρκτη αισθητική μορφή και όχι αλληγορία: «Ο μύθος δεν είναι αλληγορία, όπως νομίζουν μερικοί, αλλά αυθύπαρκτη αισθητική μορφή, που έχει τις ρίζες της στην ψυχή και στην προσπάθειά της να συλλάβει την ιδέα. Η αλληγορία έχει την τάση να προσωποποιεί εκείνο που θέλει να παραστήσει, την αγάπη, τη θρησκεία κ.λπ. Τα μεταβάλλει σε πρόσωπα, σε αντικείμενα. Είναι έργο της επινόησης, όχι έργο της φαντασίας. Ο μύθος δεν είναι επινόημα, είναι ποίημα με οργανική αυτάρκεια και όραμα με εσωτερική ευδαιμονία. Και εκεί όπου η αλληγορία δε χρησιμοποιεί την προσωποποίηση πάλι τα αντικείμενα δεν είναι σύμφυτα με το νόημα της αλληγορίας αλλά συμβατικά ταιριασμένα με τον σκοπό της. Πρέπει κάποιος να μας τα εξηγήσει για να τα καταλάβουμε. Στον μύθο τα σύμβολα μιλούν μόνα τους, είναι τόσο σύμφυτα με το νόημα του μύθου, που, είτε τα ερμηνεύουμε είτε όχι, μας συγκινούν. Δεύτερος λόγος που ο μύθος δεν είναι αλληγορία: Η αλληγορία είναι κάτι ξένο στην κλασική εποχή και στην τέχνη της, ανήκει πιο πολύ στη μεσαιωνική και χριστιανική τέχνη. Η αρχαία τέχνη έχει απόλυτη αυτάρκεια, δεν είναι αλλού αυτή κι αλλού το νόημά της. [...] Ο πλατωνικός μύθος έχει βαθιά συγγένεια με την πλατωνική ειρωνεία, είναι και ο ίδιος μια μορφή μεταφυσικής ειρωνείας, την ίδια δηλαδή στιγμή που νομίζουμε πως φανερώνει κάτι, την ίδια στιγμή το σκεπάζει. Μας αποκαλύπτει κάτι που είναι επέκεινα από τη λογική, χωρίς να μας βυθίζει στην άβυσσο της δογματικής μεταφυσικής. Όσο η διαλεκτική βαθαίνει, τόσο ο μύθος ομορφαίνει. Η διαλεκτική και ο μύθος είναι αντίθετα μεταξύ τους, αλλά ταυτόχρονα υπάρχει οργανική σχέση ανάμεσά τους. Η ποίηση είναι εδώ οργανικά δεμένη με τη λογική. Η γνώση γυρίζει εδώ σε τέχνη. Ο μύθος εκφράζει με χρονικά μέσα κάτι άχρονο και υπερούσιο. Αν η πλατωνική Πολιτεία έχει σκοπό να φανερώσει ότι όλη η ζωή της κοινωνίας των ανθρώπων είναι πάλι ανάμεσα στην ελευθερία και την ανάγκη και κάθε

πράξη του πολίτη και της πολιτείας πρέπει να είναι και υπερνίκηση της ανάγκης, την ίδια πάλη έρχεται να παραστήσει ανάγλυφα ο μύθος της Πολιτείας. Οι μεγάλοι μύθοι του Πλάτωνα παριστάνουν θέματα που στην ουσία τους μένουν λογικά ανερμήνευτα».

► **τὴν ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε περί καὶ ἀπαιδευσίας.**

Παρουσιάζοντας ο Σωκράτης το θέμα του μύθου συνδέει οργανικά τη δίκαιη πόλη με την παιδεία. Η αφετηρία του προβληματισμού για τη σχέση αυτή βρίσκεται στη φράση «ἐὰν μὴ ... ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς καὶ τοῦτο εἰς ταῦτόν συμπέσῃ, δυνάμεις τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία...» (Πολιτεία, 473d). Σύμφωνα με αυτή τη φράση **η μεταβολή προς το αγαθό στην πόλη είναι επιτεύξιμη, μόνο αν οι φιλόσοφοι γίνουν άρχοντες ή οι άρχοντες φιλόσοφοι**. Στον μύθο παρακολουθούμε την πορεία διαμόρφωσης του φιλοσόφου – άρχοντα και διευκρινίζεται η ουσία του «φωτός» που προϋποτίθεται για να χρησθεί κάποιος φιλόσοφος – άρχοντας.

Για την καλύτερη κατανόηση, είναι χρήσιμο ν' αναφερθούν σύντομα οι έννοιες της **Ιδέας/του Είδους και του ειδώλου/αντιγράφου** στον Πλάτωνα, όπως επίσης και τους βαθμούς πραγματικότητας και την αντιστοιχία τους με τη **γραμμή της γνώσης**, που βρίσκουμε στην πλατωνική Πολιτεία, και των οποίων αλληγορική απόδοση αποτελεί ο «μύθος του σπηλαίου».

Οι **Ιδέες**, κατά τον Πλάτωνα, είναι νοητές, αιώνιες, άυλες, άφθαρτες, αμετάβλητες, αυθύπαρκτες, υπερβατικές οντότητες που αφορούν το «ὄν ὄντως», το «εἶναι του κόσμου», και αποτελούν, ούτως ειπείν, τα πρότυπα των αισθητών αντικειμένων (**είδωλα, έκτυπα**) που είναι χρονικά πεπερασμένα, φθαρτά, μεταβλητά κ.τ.λ. και αφορούν το γίγνεσθαι του κόσμου. Ανώτερη Ιδέα από όλες είναι η **Ιδέα του αγαθού**, η οποία θεωρείται η πραγματική αιτία της ύπαρξης και δίνει τη δυνατότητα στον άνθρωπο που βρίσκεται στον δρόμο της γνώσης να συλλάβει τα νοητά όντα. Η **Ιδέα του αγαθού** συγκρίνεται από τον ίδιο τον Πλάτωνα με **τον ήλιο** που από τη μια επιτρέπει τη γέννηση των πραγμάτων στον αισθητό κόσμο και από την άλλη μας επιτρέπει να τα βλέπουμε χάρη στο φως του.

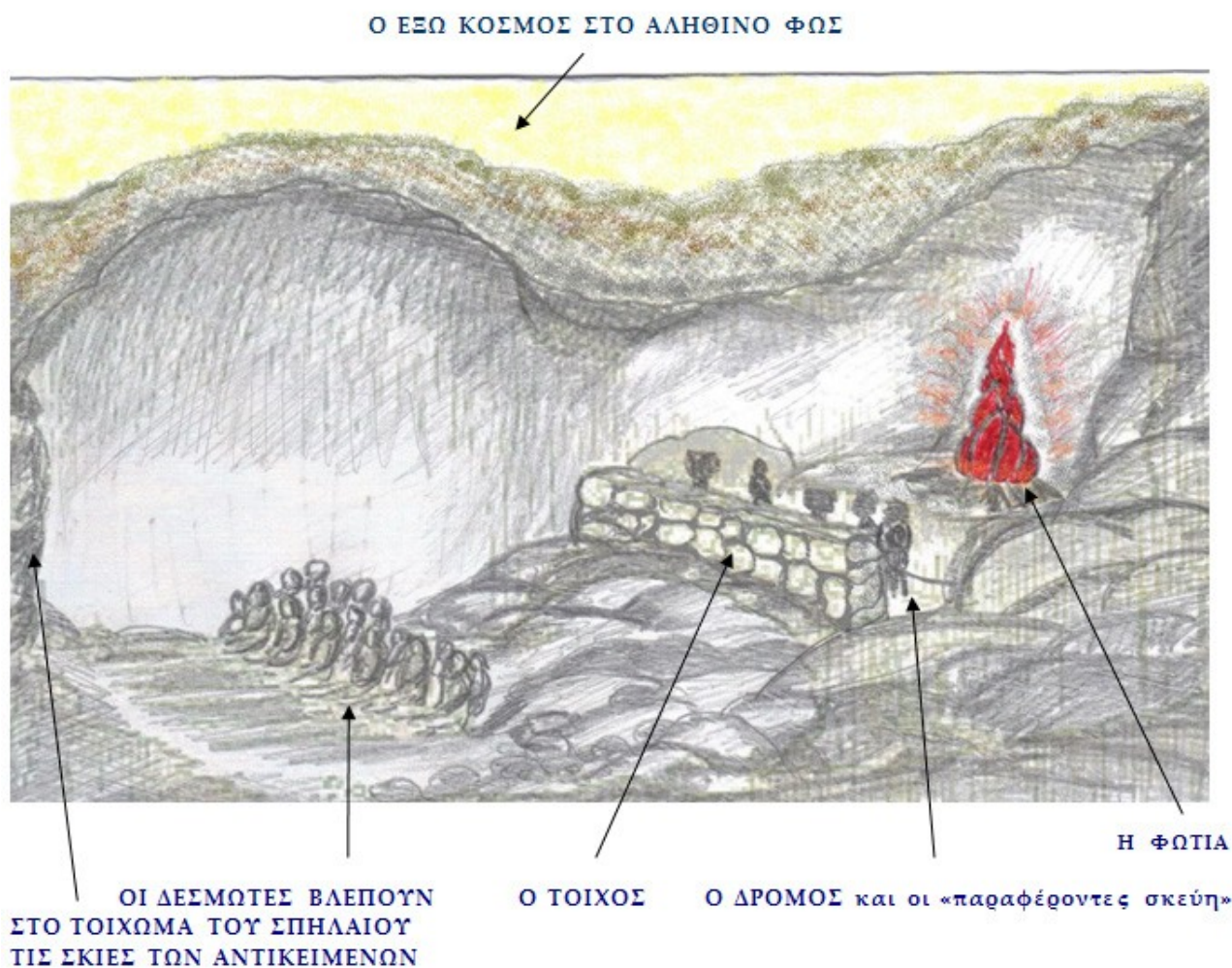
Σύμφωνα, λοιπόν, με τον πλατωνικό δυϊσμό **υπάρχουν ο νοητός κόσμος**, ανώτερος και «πρότυπος», και ο **αισθητός κόσμος**, κατώτερος και αντίγραφο του πρώτου. Κάθε κόσμος από τους δύο διαιρείται εκ νέου σε δύο μέρη, ανώτερο και κατώτερο. Έτσι, ο **αισθητός κόσμος** περιλαμβάνει το κατώτερο ποιοτικά είδος αισθητών πραγμάτων που αντιστοιχεί στις **σκιές**, και το ανώτερο ορατό που αντιστοιχεί στα **«μᾶλλον ὄντα»**, δηλαδή στα φυσικά αντικείμενα, στα αισθητά όντα, «στα γύρω μας ζώα και όσα παράγει η φύση και κατασκευάζει ο άνθρωπος (εδώ θα τοποθετούσαμε τους ανθρώπους τους φέροντας ανδριάντας κ.τ.λ. υπό το φως της τεχνητής φωτιάς). Ο **νοητός κόσμος**, με τη σειρά του, διαιρείται σε δύο μέρη, στο κατώτερο νοητό, στο οποίο αντιστοιχούν οι **νοητικές μορφές** που μετέχουν περισσότερο στις Ιδέες και λιγότερο στα αισθητά όντα (π.χ. τα ιδανικά σχήματα και σώματα της γεωμετρίας), και στο ανώτερο νοητό που αναφέρεται στις **Ιδέες** και στην ανώτερη όλων, στην **Ιδέα του αγαθού**.

Σε αυτό το οντολογικό σχήμα συνάπτεται η πλατωνική γραμμή της γνώσης, η οποία επίσης διαιρείται σε δύο μέρη με χαρακτηριστικό κριτήριο την πηγή της γνώσης:

1) Το κατώτερο μέρος της πλατωνικής γραμμής της γνώσης αφορά τη «**Δόξα**» και αντιστοιχεί στον αισθητό κόσμο με κυρίαρχη πηγή γνώσης την **αίσθηση**. Διαιρείται η «Δόξα» σε δύο αναβαθμούς γνώσης, κατώτερο και ανώτερο, την **εικασία** που στοιχείται με τις **σκιές** και ισοδυναμεί με την εμπιστοσύνη του ανθρώπου στο **δεδομένο της αίσθησης**, και την **πίστιν** που στοιχείται με τα «**μᾶλλον ὄντα**» και ισοδυναμεί με την εμπιστοσύνη του ανθρώπου στην ίδια **την αίσθηση** και όχι πια στο δεδομένο της αίσθησης.

2) Το ανώτερο μέρος της πλατωνικής γραμμής της γνώσης αφορά τη «**Νόησιν**» και αντιστοιχεί στον νοητό κόσμο με κυρίαρχη πηγή γνώσης τη **νόηση / το λογικό**. Η «Νόησις διαιρείται και αυτή σε δύο αναβαθμούς γνώσης, κατώτερο και ανώτερο, τη **διάνοια** που στοιχείται με τις **νοητές μορφές** και ισοδυναμεί με τις ενέργειες του λογικού, οι οποίες στηρίζονται σε ορατές μορφές (π.χ. η γεωμετρία), και τη **νόηση ή επιστήμη** που στοιχείται με τις **Ιδέες** και την **Ιδέα του αγαθού** και ισοδυναμεί με τη σύλληψη του απόλυτου όντος με τη διαλεκτική / νόηση. Η παραπάνω σύντομη παρουσίαση μπορεί να αισθητοποιηθεί ως εξής:

Ἴδὲ γὰρ ἀνθρώπους... τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν παραφερόντων.

Ο πυρήνας της εικόνας του σπηλαίου ανάγεται ίσως στους Ορφικούς (*σπέος ἡεροειδές*) και στον Εμπεδοκλή (ἄντρον ὑπόστεγον). Αναλογίες, ωστόσο, υπάρχουν και με τους στίχους από τον *Προμηθεά Δεσμώτη* του Αισχύλου,

όπου περιγράφεται η ζωή των πρωτόγονων ανθρώπων μέσα στις σπηλιές (στ. 450-3)

«κούτε πλινθυφεῖς τε
δόμους προσείλους ἦσαν, οὐ ξυλουργίαν,
κατώρυχες δ' ἔναιον ὥστ' ἄῃσυροι
μύρμηκες ἄντρων ἐν μυχοῖς ἀνηλίοις»

Ἐχει διατυπωθεῖ επίσης η άποψη ότι στη φαντασία του φιλοσόφου είχε αγκιστρωθεῖ η εντύπωση που του προξένησε η σπηλιά στη Βάρη της Αττικής. Πάντως φαίνεται ότι η παρομοίωση στο σύνολό της και στις λεπτομέρειες είναι επινόηση του Πλάτωνα.

Οι συμβολισμοί της αλληγορίας του σπηλαίου

Στην παραστατική εικόνα των αλυσοδομένων μέσα στην υπόγεια σπηλιά, παρουσιάζεται ο άνθρωπος της δόξας, της πλάνης, του περιορισμένου οπτικού πεδίου, της εξαναγκασμένης όρασης. Ο άνθρωπος, που εκλαμβάνει ως κάτι πραγματικό τη θέα της σκιάς των πραγμάτων, αγνοεί την αλήθεια και είναι ανίκανος για ουσιαστική βοήθεια προς το σύνολο. Η εικόνα των αλυσοδομένων αισθητοποιεί τον άνθρωπο της εικασίας, της δόξας, τον δέσμιο της πλάνης. Αυτός ο άνθρωπος μόνο κακό μπορεί να προκαλέσει, αφού αδυνατεί να υπηρετήσει τόσο το ιδιωτικό όσο και το δημόσιο καλό. Συγκεκριμένα, στην ενότητα εντοπίζονται οι εξής συμβολισμοί:

- **Η σπηλιά:** είναι η αισθητή πραγματικότητα, η πολιτική κοινωνία, στην οποία δεν κυβερνούν οι πεπαιδευμένοι, οι φιλόσοφοι.
- **Οι δεσμώτες:** είναι οι άνθρωποι που ζουν μέσα στο σκοτάδι της αμάθειας και θεωρούν ότι οι σκιές είναι τα πραγματικά όντα.
- **Οι σκιές - οι ήχοι:** είναι τα δεδομένα της αίσθησης που οι αλυσοδομένοι εκλαμβάνουν ως αληθινή πραγματικότητα. Πιστεύουν πως η μόνη πραγματικότητα είναι ό,τι βλέπουν ή ακούν, ό,τι τους δίνει η αίσθηση. Η στάση τους για την πραγματικότητα μπορεί να αποδοθεί με τον όρο «αφελής εμπειρισμός» και η γνωστική τους κατάσταση με τον όρο «εικασία». Οι ήχοι που συνδέονται με τις σκιές αφορούν το δεδομένο της αίσθησης το οποίο και εμπιστεύεται το υποκείμενο έχοντας τη χαμηλότερη ποιότητα γνώσης (εικασία). Έτσι, οι δεσμώτες συνδέουν τους ήχους με τις σκιές που βλέπουν και πιστεύουν ότι παραγωγοί των ήχων είναι οι σκιές.
- **Οι αλυσίδες:** είναι οι αισθήσεις που μας κρατούν δέσμιους και δεν μας αφήνουν να αντιληφθούμε την πραγματικότητα με τη βοήθεια της λογικής και υπό το φως του ορθού λόγου. Αν το εξετάσουμε σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο, οι αλυσίδες μπορούν να παρομοιαστούν με τα εμπόδια που συναντάμε στη ζωή μας, με την προσήλωσή μας στα υλικά αγαθά που μας κρατούν μακριά από τη θέαση του αγαθού.
- **Η τεχνητή φωτιά:** πρόκειται για την αίσθηση, την οποία ο άνθρωπος συνειδητοποιεί ως πηγή γνώσης, δηλαδή τη δυνατότητα που δίνει η αίσθηση στον άνθρωπο να αντιλαμβάνεται τον κόσμο. Η φωτιά που καίει μέσα στη σπηλιά αποτελεί την πηγή του τεχνητού φωτός, από το

οποίο φωτίζονται τα αντικείμενα μέσα στη σπηλιά και δημιουργούνται και οι σκιές. Έτσι, η φωτιά αυτή συμβολίζει την αίσθηση ως πηγή γνώσης.

Επιπλέον, αναφορικά με την πορεία του ανθρώπου από τον αισθητό στον νοητό κόσμο, γίνεται αντιληπτό ότι βρισκόμαστε στο στάδιο της «πίστεως», στο στάδιο δηλαδή κατά το οποίο οι απελευθερωμένοι δεσμώτες βλέπουν κάτι διαφορετικό από τις σκιές που μέχρι τώρα αντίκριζαν. Είναι η πρώτη συνειδητοποίηση ότι αυτά που έβλεπαν μέχρι τώρα δεν ήταν τα αληθινά όντα. Βέβαια, δεν έχουν φτάσει ακόμη στην απόλυτη θέαση του Αγαθού. Αυτό θα γίνει, όταν καταφέρουν να βγουν έξω από τη σπηλιά, στο φως του ήλιου και της γνώσης (αληθινό φως).

- **Οι άνθρωποι που βρίσκονται ανάμεσα στη τεχνητή φωτιά και στους δεσμώτες - τα αντικείμενα που μεταφέρουν - οι ήχοι:** πρόκειται για **εικόνες φυσικών** αντικειμένων που προέρχονται από το **ανώτερο ορατόν**. Δεν πρόκειται δηλαδή για τις σκιές, αλλά για τα αισθητά αντικείμενα στα οποία οφείλονται οι σκιές, και φωτίζονται από το τεχνητό φως της φωτιάς. Ο άνθρωπος αυτά τα συλλαμβάνει με την αίσθηση, είναι «πρὸς μᾶλλον ὄντα τετραμμένος» και βρίσκεται στη γνωστική κατάσταση της «πίστεως». Ότι υπάρχει στη σπηλιά (με την εξαίρεση των φερόντων και των ίδιων των δεσμωτών) είτε είναι σκεύη είτε σκιές, θα πρέπει να θεωρηθούν λιγότερο φωτεινά και αληθή από τα ορατά που βρίσκονται εκτός σπηλιάς. Οι ήχοι που συνδέονται με τους φέροντας τα διάφορα αντικείμενα αφορούν την εμπιστοσύνη του υποκειμένου στην ίδια την αίσθηση και όχι πια στο δεδομένο της (πίστις). Από την άποψη αυτή ο ήχος συνδέεται με τον φυσικό παραγωγό της και όχι με τη σκιά του.

Επομένως, για να συνοψίσουμε, καταλήγουμε ότι αυτοί που μεταφέρουν τα αντικείμενα, τα ίδια τα αντικείμενα, οι ήχοι και η φωτιά αφενός **βρίσκονται μέσα στο σπήλαιο**, αφετέρου συμβολίζουν τα «μᾶλλον ὄντα», που για να τα γνωρίσουν οι δεσμώτες έπρεπε να απελευθερωθούν και να αρχίσουν την «ανάβαση» εντός σπηλιάς, αφήνοντας πίσω τους τις εικασίες, και τον σκιώδη κόσμο (σκιές) που αυτοί έβλεπαν (και άκουγαν). Βρισκόμαστε δηλαδή από γνωσιολογική άποψη στο επίπεδο της πίστης, που σημαίνει ότι ο άνθρωπος εμπιστεύεται την ίδια την αίσθηση (φωτιά) και όχι το δεδομένο της (σκιά). Έτσι, η πίστις είναι γνώση ανώτερη από την εικασία, αλλά και οι δύο, εικασία και πίστις, αντιστοιχούν στον αισθητό κόσμο και στη δόξα, δηλαδή στην αισθητηριακή γνώση, η οποία είναι μεταβαλλόμενη και ασταθής και άρα όχι αληθινή.

- **Ο φωτεινός κόσμος:** είναι ο κόσμος που βρίσκεται έξω από τη σπηλιά και συμβολίζει τον κόσμο των ιδεών, την αληθινή πραγματικότητα, που γίνεται αντιληπτή μόνο με τη νόησης.

- **Ο ήλιος ως πηγή φωτός:** είναι η ύψιστη Ιδέα του Αγαθού.
- **Η πορεία από το σπήλαιο προς την έξοδο:** συμβολίζει την πορεία του δεσμώτη από την άγνοια προς τη γνώση, την απελευθέρωσή του, που σκοπό έχει την κατάκτηση της γνώσης και της αλήθειας με τη νόηση και την παιδεία και, επομένως, τη μεταστροφή του σε φιλόσοφο-βασιλέα. Έτσι, ο αισθητός κόσμος η εικασία και η δόξα αντιστοιχούν στον κόσμο εντός της σπηλιάς κατά ανιούσα πορεία, από τον χαμηλότερο και σκοτεινότερο χώρο προς τον υψηλότερο και φωτεινότερο, εντός σπηλιάς. Από την άλλη, ο πνευματικός κόσμος, η διάνοια και η νόηση αντιστοιχούν στον κόσμο έξω από τη σπηλιά κατά ανιούσα πορεία πάλι, δηλαδή από τον φωτεινό χώρο στην πηγή του φωτός (Ιδέα του Αγαθού). Έχοντας αποκτήσει ο άνθρωπος αυτά τα γνωστικά και κατά συνέπεια και ηθικά εφόδια θα μπορέσει να αφοσιωθεί πλήρως στο έργο της διακυβέρνησης της πολιτείας, που είναι και το ζητούμενο. Συνοπτικά, για να κατακτήσει κανείς τη γνώση χρειάζεται σταδιακά να αποδεσμεύεται από την κυριαρχία της αίσθησης και να κατακτήσει τη νόηση, να πορευτεί δηλαδή από τον αισθητό κόσμο στον νοητό. Ειδικότερα, η πορεία της γνώσης έχει ως εξής:

Αισθητός κόσμος:

α. ο κόσμος της δόξας (= γνώμης) ή της εικασίας: οι δεσμώτες βλέπουν τις σκιές των πραγμάτων, εμπιστεύονται ό,τι αισθάνονται.

β. η πίστη: ο απελευθερωμένος δεσμώτης αντικρίζει για πρώτη φορά τα αισθητά πράγματα (αυτά που μεταφέρουν οι άνθρωποι κατά μήκος του τοίχου) και τη φωτιά χάρη στην οποία «βλέπει» τον κόσμο της σπηλιάς. Συνειδητοποιεί πως διαθέτει αισθήσεις, στις οποίες οφείλεται η αντίληψή του για τον κόσμο.

Νοητός κόσμος:

α. διάνοια: ο απελευθερωμένος δεσμώτης αντικρίζει την εξωτερική πραγματικότητα, τον νοητό κόσμο, τις Ιδέες, τα «ὄντα ὄντως».

β. Νόηση: ο απελευθερωμένος δεσμώτης ατενίζει τον ίδιο τον ήλιο, την πηγή του φωτός, δηλαδή φτάνει στη θέαση της Ιδέας του Αγαθού («... ο Πλάτωνας την ιδέα του αγαθού σαν πηγή της πνευματικής ύπαρξης, που δίνει στα νοητά αντικείμενα την αλήθεια και στον άνθρωπο που βρίσκεται στο δρόμο της γνώσης τη δυνατότητα να τα συλλάβει, τη συγκρίνει με τον ήλιο, που επιτρέπει στα πράγματα να γεννιούνται μέσα στον ορατό κόσμο, μας δημιουργεί όμως χάρη στο φως την προϋπόθεση με την οποία τα βλέπουμε.

► ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς

Ο Πλάτωνας φαίνεται ότι έχει υπόψη του παραστάσεις *θεάτρου σκιών* ή *νευροσπαστών* (*νευροσπάστης*, - ου: αυτός που κινεί με χορδές ή

λεπτούς σπάγγους ομοιώματα κούκλες. Τα ομοιώματα αυτά λέγονταν *νευρόσπαστα* ή *πλαγγόνες*).

Ο Πλάτωνας παρομοιάζει τον μικρό τοίχο που είναι παράλληλα χτισμένος με τον δρόμο με το διαχωριστικό διάφραγμα των «θαυματοποιών», εκείνων, δηλαδή, που δίνουν παραστάσεις παρουσιάζοντας διάφορες ταχυδακτυλουργίες. Ο τρόπος, όμως, με τον οποίο λειτουργεί αυτός ο τοίχος και οι μορφές, οι σκιές των οποίων προβάλλονται μέσα στη σπηλιά, παραπέμπει σε κάτι ανάλογο του θεάτρου σκιών. Κάτι αντίστοιχο, ένα κουκλοθέατρο με μαριονέτες, παρουσιάζεται και από τον Αριστοτέλη. Προφανώς, λοιπόν, το κοινό της εποχής ήταν συνηθισμένο σε τέτοιου είδους παραστάσεις.

► «Ἄτοπον, ἔφη... ἦν δ' ἐγώ.»

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΟΝ ΜΥΘΟ

Η αφήγηση διακόπτεται με διπλό σχόλιο:

α) αξιολογικό σχόλιο του Γλαύκωνα: «Ἄτοπον εἰκόνα ... καὶ δεσμώτας ἀτόπους» με το οποίο εκφράζει την έκπληξή του και συγκρατημένη επιφύλαξη για όσα διατυπώνει ο Σωκράτης (με την επανάληψη της λέξης «άτοπον»).

β) επεξηγηματικό σχόλιο του Σωκράτη με το οποίο αποκαλύπτει τον συμβολισμό των δεσμών, διευκολύνει τους συνομιλητές του να τον καταλάβουν, ανανεώνει το ενδιαφέρον τους για τη συνέχεια και αποφεύγει τη μονοτονία.

Ο Σωκράτης με το σχόλιο «Ὅμοιους ἡμῖν» παραλληλίζει τους δεσμώτες με τη σύγχρονη πολιτική κοινωνία και τον κόσμο του σπηλαίου με τον αισθητό κόσμο. Στην πολιτική κοινωνία η αδικία και η αναξιοκρατία κυριαρχούν, οι δημαγωγοί ασκούν την εξουσία και όχι οι φιλόσοφοι. Οι άνθρωποι ζουν μέσα στο σκοτάδι της αμάθειας, δέσμιοι των παθών τους, των προκαταλήψεων και των ψευδαισθήσεών τους μακριά από την αλήθεια. Έτσι, έμμεσα εισάγεται το θέμα που θα αναπτυχθεί στην επόμενη ενότητα: το χρέος του απελευθερωμένου δεσμώτη, δηλαδή του φιλοσόφου, που κατάφερε να θεαθεί την Ιδέα του αγαθού, να ξανακατέβει στο σπήλαιο και να οδηγήσει προς την έξοδο και τους υπόλοιπους δεσμώτες.

Εκφραστικά μέσα

- **Αλληγορία:** όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η αλληγορία είναι ένας εκφραστικός τρόπος, με τον οποίο ο συγγραφέας άλλα λέει και άλλα εννοεί. Πρόκειται, συνεπώς, για συνεχή μεταφορά ή παρομοίωση. Ο Πλάτωνας τη χρησιμοποιεί για να κάνει πιο κατανοητές δύσκολες φιλοσοφικές έννοιες και για να κερδίσει την προσοχή και το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Επίσης, ο εκφραστικός αυτός τρόπος τού είναι χρήσιμος, όταν θέλει να θεμελιώσει απόψεις που δεν μπορούν να στηριχτούν με τη διαλεκτική ή για να ενισχύσει τη διαλεκτική.
- **Διάλογος:** χάρη σ' αυτόν η περιγραφή του σπηλαίου δεν γίνεται μονότονη, αλλά αποκτά ζωντάνια και παραστατικότητα.
- **Χρήση β' ενικού προσώπου:** η χρήση β' ενικού προσώπου («ἀπείκασον», «ἰδὲ», «ὄρα») συνδέεται με τον διάλογο και προσδίδει στην περιγραφή αμεσότητα.

- **Εικόνες:** η περιγραφή του σπηλαίου δίνεται με πληθώρα οπτικοακουστικών και κινητικών εικόνων. Ειδικότερα, μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής παραδείγματα:

α. **οπτικές εικόνες:** η περιγραφή της σπηλιάς («καταγείω οικήσει σπηλαιώδει»), οι ακινητοποιημένοι δεσμώτες («έν δεσμοῖς ... ἀδυνάτους περιάγειν»), η παρουσίαση της φωτιάς που καίει στο πίσω μέρος («φῶς δὲ ... αὐτῶν») και του τοίχου («μεταξὺ δὲ ... δεικνύασιν»).

β. **κινητική εικόνα:** η παρουσίαση των ανθρώπων οι οποίοι κινούνται στον δρόμο («ὄρα τοίνυν ... εἰργασμένα»).

γ. **ακουστική εικόνα:** οι ομιλίες των ανθρώπων που ακούγονται κατά το πέρασμά τους («οἶον ... παραφερόντων»).